

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

11 ЖИЛД, 7 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 11, НОМЕР 7

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 11, ISSUE 7

ТОШКЕНТ-2026

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№7 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2026-7>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yosuke Shamoto

yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)

Umarxanova Dildora Sharipxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Nematov Jo'rabek Nematilloevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Xusanov Ozod Tillabayevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Selimanova Svetlana Mixaylovna

yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Peshkova Xristina Vyacheslavovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)

Sung Un Lee

yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ҲУҚУҚРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ruziyev Rustam Jabborovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Borotov Mirodiljon Xomudjonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Shomuxamedova Zamira Shoislamovna

yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)

Ahmad Issa Altweissi

yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)

Mexmonov Kambariddin Miradxanovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ҲУҚУҚРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.

Kanton Federal sud markazi (AQSH)

Borut Strazisar

Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Gasanov Mixail Yuriyevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Sattorova Gulnoza Djurakulovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Denisov Gleb

yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

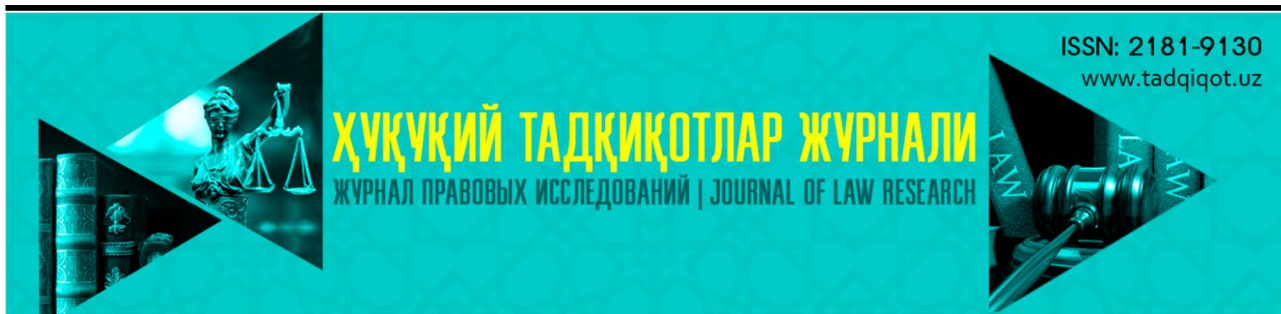
Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Sayfullayeva Mahbuba Azim qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INGLIZ HUQUQINI JORIY ETISH VA QO'LLASHNING SHARTLARI VA ISTIQBOLLARI.....	5
2. Мамадалиев Бахтиёр Зокирович	
ЎРМОН ХЎЖАЛИГИ СОҲАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ИЖРОСИ УСТИДАН ПРОКУРОР НАЗОРАТИНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ ВА УЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ.....	13
3. Ummatov Muhammadrasul Tursunovich	
JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH SUBYEKTLARI ORASIDA JAVOBGARLIKNI SOHA, HUDUD VA YO'NALISHLAR BO'YICHA BIRIKTIRISH VA AMALGA OSHIRISH MUAMMOLARI.....	21
4. Axatov Shuxrat Shoim o'g'li	
SUN'IY INTELLEKTDAN JINOYAT SODIR ETISH VOSITASI SIFATIDA FOYDALANISHNING JINOIY-HUQUQIY MUAMMOLARI.....	30
5. Bozorov Jasurbek Saydulla o'g'li	
SHAXSIY HAYOT DAXLSIZLIGIGA TAJOVUZ QILUVCHI KIBER-TA'QIB (CYBERSTALKING)NING JINOYAT-HUQUQIY TABIATI: MILLIY QONUNCHILIKDAGI BO'SHLIQLAR VA XORIJIY TAJRIBANING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI.....	36
6. Ismoilov Shoxabbos G'ayratjon o'g'li	
JINOYAT TARKIBINING OBYEKTIV VA SUBYEKTIV BELGILARIGA KO'RA NORMALAR RAQOBATINING HUQUQIY TAHLILI.....	47
7. Матмуратов Батир Джолдасович	
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ЯНГИ ЖИНОЯТ КОДЕКСИГА ЖАРИМА ЖАЗОСИНИ АСОСИЙ ЖАЗОГА ҚЎШИМЧА ҚИЛИБ КИРИТИШ ВА УНИ КОРРУПЦИЯ ЖИНОЯТЛАРИГА КЕНГ ЖОРИЙ ЭТИШ ЗАРУРАТИ.....	58
8. Noraliyev Turg'un Eshmurod o'g'li	
TEKNOLOGIK TARAQQIYOT SHAROITIDA JINOYAT PREDMETINING EVOLYUTSIYASI: SUN'IY INTELLEKT, KRIPTO-AKTIVLAR, VIRTUAL MULK VA AXBOROT JINOIY TAJOVUZ OBYEKTI SIFATIDA.....	66
9. Утаев Хусниддин Хуррамович	
РАҚАМЛИ МУЛКИЙ ҚИЛМИШЛАРНИ ТУРДОШ ЖИНОЯТ ТАРКИБЛАРИДАН ФАРҚЛАШНИНГ ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ МОДЕЛИ.....	77
10. Махмадиярова Хумора Ўктам кизи	
БИРИНЧИ ИНСТАНЦИЯ СУДЛАРИДА ИШ ЮРИТИШДА ТОРТИШУВ ПРИНЦИПИНИНГ АҲАМИЯТИНИ КУЧАЙТИРИШ.....	85
11. Архангельская Екатерина Константиновна	
«ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В ОТНОШЕНИИ ИНОСТРАНЦЕВ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И ДИСТАНЦИОННЫЙ ОПРОС С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ».....	84
12. Sattarov Ja'surbek Avazbekovich	
AXBOROT TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB SODIR ETILADIGAN FIRIBGARLIKKA QARSHI PROFILAKTIKANING YANGI MODELI: MAHALLABAY YONDASHUV, ANTIFROD MEKANIZMLAR VA VIKTIMOLOGIK HIMOYA ISTIQBOLLARI.....	103

Ismoilov Shoxabbos G'ayratjon o'g'li,
Buxoro tuman prokurorining o'rinbosari
E-mail: shoxa.ismailov@mail.ru

JINOYAT TARKIBINING OBYEKTIV VA SUBYEKTIV BELGILARIGA KO'RA NORMALAR RAQOBATINING HUQUQIY TAHLILI

For citation: Ismoilov Shoxabbos Gayratjon ugli. LEGAL ANALYSIS OF THE COMPETITION OF NORMS OF THE GENERAL AND SPECIAL PARTS OF THE CRIMINAL CODE. Journal of Law Research. 2026, 11 vol., issue 7.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.22235443>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada jinoyat huquqiy normalar raqobatining “qism va butun” turi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan keng tahlil etilgan. Tadqiqotda jinoyat tarkibining obykti, obyektiv tomoni va subyektiv tomoni belgilari bo'yicha qism va butun raqobatining yuzaga kelish holatlari O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi moddalariga tayanib, aniq misollar orqali ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, murakkab tarkibli jinoyatlar va aybning ikki shakliga ega jinoyatlarda qism va butun raqobatining namoyon bo'lish xususiyatlari tahlil etilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, amaldagi Jinoyat kodeksida qism va butun raqobatini tartibga soluvchi maxsus kollizion qoidaning mavjud emasligi huquqni qo'llash amaliyotida turli talqinlarga zamin yaratishi asoslab berilgan. Shu munosabat bilan JKning 33-moddasini yangi qism bilan to'ldirish orqali ushbu bo'shliqni bartaraf etish bo'yicha ilmiy taklif kiritilgan. Maqola natijalari jinoyatlarni kvalifikatsiya qilish amaliyotida, sud-tergov organlarining faoliyatida hamda jinoyat huquqi fanini o'qitish jarayonida qo'llanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: normalar raqobati, qism va butun raqobati, jinoyat tarkibi, obyektiv tomon, zo'rlik ishlatish, murakkab tarkibli jinoyat, aybning ikki shakli, jinoyatlar majmui, kvalifikatsiya, kollizion qoida.

Исмаилов Шохаббас Гайратджон углы,
Заместитель прокурора Бухарской области
E-mail: shoxa.ismailov@mail.ru

ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ КОНКУРЕНЦИИ НОРМ ПО ОБЪЕКТИВНЫМ И СУБЪЕКТИВНЫМ ПРИЗНАКАМ СОСТАВА ПРЕСТУПЛЕНИЯ

АННОТАЦИЯ

В данной статье в широком научно-теоретическом и практическом аспектах исследован вид конкуренции уголовно-правовых норм — конкуренция "части и целого". В исследовании на основе статей Уголовного кодекса Республики Узбекистан с приведением конкретных примеров рассмотрены случаи возникновения конкуренции части и целого по признакам объекта, объективной стороны и субъективной стороны состава преступления. Также

проанализированы особенности проявления конкуренции части и целого в преступлениях со сложным составом и преступлениях с двумя формами вины. По результатам исследования обосновано, что отсутствие в действующем Уголовном кодексе специальной коллизионной нормы, регулирующей конкуренцию части и целого, создаёт почву для различных толкований в правоприменительной практике. В связи с этим внесено научное предложение об устранении данного пробела путём дополнения статьи 33 УК новой частью. Результаты статьи могут быть использованы в практике квалификации преступлений, в деятельности судебно-следственных органов, а также в процессе преподавания уголовного права.

Ключевые слова: конкуренция норм, конкуренция части и целого, состав преступления, объективная сторона, применение насилия, преступление со сложным составом, двойная форма вины, совокупность преступлений, квалификация, коллизионная норма.

Ключевые слова: конкуренция норм, конкуренция части и целого, состав преступления, объективная сторона, применение насилия, преступление со сложным составом, двойная форма вины, совокупность преступлений, квалификация, коллизионная норма.

Ismoilov Shoxabbos Gayratjon ugli,
Deputy Prosecutor of the Bukhara Region
E-mail: shoxa.ismailov@mail.ru

LEGAL ANALYSIS OF THE COMPETITION OF NORMS OF THE GENERAL AND SPECIAL PARTS OF THE CRIMINAL CODE

ANNOTATION

This article provides a broad scientific-theoretical and practical analysis of the "part and whole" type of competition among criminal law norms. The study examines, with reference to specific articles of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan and concrete examples, the cases in which part-and-whole competition arises based on the elements of the object, objective side, and subjective side of a criminal offense. The article also analyzes the specific manifestations of part-and-whole competition in crimes with complex compositions and crimes with two forms of guilt. Based on the research findings, it is substantiated that the absence of a special conflict-of-laws rule governing part-and-whole competition in the current Criminal Code creates grounds for varied interpretations in law enforcement practice. In this regard, a scholarly proposal has been made to address this legislative gap by supplementing Article 33 of the Criminal Code with a new part. The findings of the article may be applied in the practice of qualifying crimes, in the work of judicial and investigative bodies, and in the teaching of criminal law.

Keywords: competition of norms, part-and-whole competition, elements of a crime, objective side, use of violence, crime with complex composition, dual form of guilt, totality of crimes, qualification, conflict-of-laws rule.

Kirish

Jinoyat tarkibining obyektiv va subyektiv belgilari nuqtai nazaridan norma raqobati tahlili, mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi. Chunki jinoyat tarkibining obyektiv tomoniga doir xususiyatlar (qilmishning usuli, fojiali oqibatlar, jabrlanuvchining shaxsi va boshqalar) hamda subyektiv tomoniga doir xususiyatlar (ayb shakli – qasddan yoki ehtiyotsizlik bilan sodir etilishi, jinoyatni sodir etishdan maqsad va motiv kabi ruhiy holatlar) ayrim hollarda qilmishning qaysi norma bilan qamrab olinishini belgilaydi. Ko‘pincha bir normada qilmishning umumiy tavsifi berilib, boshqa bir normada shu qilmishning alohida holatlari (xususiyl holatlari) ko‘zda tutiladi. Shu sababli, norma raqobatini hal qilishda qaysi belgilar – obyektiv yoki subyektiv belgilar – normani farqlab turganini aniqlash muhim hisoblanadi.

Material va metodlar

Maqolada ilmiy-tadqiqot usullarining majmuasi qo‘llanildi. Avvalo, mavzu yuzasidan mavjud ilmiy adabiyotlar, qonunchilik hujjatlari va sud amaliyoti materiallari o‘rganilib, qiyosiy-huquqiy

tahlil usuli qo'llandi. Umumiy va maxsus normalarning raqobati xususida yurist olimlarning fikrlari induksiya va deduksiya usullarida tahlil qilinib, umumiy xulosalar chiqarildi.

Tadqiqot natijalari

Agar bir jamiyat uchun xavfli harakatni tartibga soluvchi ikki yoki undan ortiq huquq normasi mavjud bo'lsa, barcha sodir etilgan harakatni qamrab oluvchi norma qo'llaniladi. Boshqa norma esa faqat harakatning bir qismini qamrab oladi.

Jinoyat obyekti bo'yicha qismi va butuni o'rtasidagi raqobat shunday normalar o'rtasida uchraydiki, ulardan biri nazarda tutgan jinoyatning ob'ekti ikkinchisining tarkibida ikkinchi (qo'shimcha) obyekt sifatida namoyon bo'ladi.

Masalan, qasddan engil tan jarohati etkazishning obyekti shaxsning sog'lig'i, boshqaning mulkini yo'q qilishning obyekti esa mulkchilik munosabatlari. Mazkur obyektlar bezorilik jinoyati tarkibida ikkinchi qo'shimcha obyektga aylanadi, chunki bezorilikning asosiy obyekti jamoat tartibi hisoblanadi. Bu holda bezorilikka oid norma butun hisoblanadi, qasddan engil tan jarohati etkazish yoki mulkni yo'q qilish to'g'risidagi normalar esa uning qismlari hisoblanadi.

Masalan, bosqinchilik (JKning 164-modda 3-qismi «g» bandi) va qasddan badanga og'ir tan jarohati etkazish (JKning 104-moddasi 1-qismi) to'g'risidagi normalarni keltirish mumkin. Ular jinoyat obyekti bo'yicha butun va qism nisbatida turadi.

Qism va butun o'rtasidagi raqobat shunday holatlarda mavjud bo'ladiki, ijtimoiy xavfli qilmish bir vaqtning o'zida Jinoyat kodeksi Maxsus qismining ikki yoki undan ortiq moddalariga to'g'ri keladi, hamda ushbu moddalardan birining normasida qo'shimcha obyekt sifatida shaxsning hayoti, sog'lig'i, konstitutsiyaviy huquq va erkinliklari yoki mulkchilik munosabatlari albatta nazarda tutilgan bo'ladi.

Obyektiv tomon belgilari bo'yicha raqobat shundagi holatda yuzaga kelishi mumkinki, qilmish bir xil obyektga tajovuz qilganda, bu holda obyekt va obyektiv tomon belgisi bo'yicha bir vaqtda normalar raqobati yuzaga keladi.

Jinoyat tarkibining subyektiv tomoni belgilari bo'yicha qism va butun raqobati ehtiyotsizlik bilan sodir etilgan qilmishlarga oid normalar hamda aybning ikki shakliga ega bo'lgan jinoyatlar o'rtasida mumkin. Bunda JK 23-moddasida berilgan aybning ikki shakliga ega jinoyatning qonunchilik ta'rifidan kelib chiqish lozim.

Qonunga ko'ra, aybning ikki shakliga ega jinoyatlar faqat moddiy tarkibli jinoyatlarda bo'lishi mumkin. Bunda asosiy tarkib moddiy tarkibli jinoyat ham bo'lishi mumkin, masalan, qasddan badanga og'ir shikast etkazish

(JK 104-moddasi 1-qismi), shuningdek, formal tarkibli jinoyat ham bo'lishi mumkin – radioaktiv materiallardan foydalanish qoidalarini buzish (JK 253-moddasi

(JK 253-moddasi 1-qismi) nisbatan ayb faqat to'g'ri qasd shaklida bo'lishi mumkin, moddiy tarkibga (JK 104-moddasi 1-qismi) nisbatan esa to'g'ri yoki egri qasd bo'lishi mumkin, oqibatlariga nisbatan esa jinoiy bee'tiborlik yoki jinoiy beparvolik shaklida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Butun va qism munosabatidagi misollar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Jinoiy ravishda homila tushirish (abort) natijada Ehtiyotsizlikdan jabrlanuvchining o'lishi (JK 114-modda 3-qismi "a" bandi) va ehtiyotsizlik orqasida odam o'ldirish (JK 102-modda 1-qismi);

Uy-joy, omborxona yoki boshqa xonaga g'ayriqonuniy ravishda kirib bosqinchilik qilish (JK 164-modda 3-qismi "v" bandi) va fuqarolarning turar joyi daxlsizligini buzish (JK 142-modda 1-qismi) va boshqalar. Bunda butun normalar (masalan, abortdan kelib chiqadigan oqibatlarni nazarda tutuvchi norma, Uy-joy, omborxona yoki boshqa xonaga g'ayriqonuniy ravishda kirib sodir etilgan bosqinchilik) asosiy normalar sifatida qaraladi, qism normalari esa ularning tarkibida qo'shimcha obyekt yoki qo'shimcha belgilar bilan namoyon bo'ladi. Shuning uchun, qilmishni kvalifikatsiya qilishda butun norma ustuvorlikka ega bo'ladi.

So'nggi paytlarda murakkab tarkibli jinoyat tushunchasi ikki obyektli yoki bir nechta alternativ harakatlar bilan nazarda tutilgan jinoyat tushunchasi bilan aralashtirilmoqda. Jinoyat huquqi nazariyasida murakkab tarkibli jinoyat ikki yoki undan ortiq mustaqil jinoyatlardan iborat, bir

butun jinoyatni tashkil etuvchi, unga javobgarlik alohida moddada ko'rsatilgan jinoyat sifatida ta'riflanadi.

Masalan, murakkab tarkibli jinoyatga ommaviy tartibsizliklar aytish mumkin. Bunda asosiy obyekt jamoat xavfsizligi, qo'shimcha ob'ektlar esa shaxsning sog'lig'i, mulki hamda boshqaruv faoliyati hisoblanadi.

Ommaviy tartibsizliklar jarayonida fuqarolar yoki vakolatli shaxslar sog'lig'iga, mulkchilik munosabatlariga etkazilgan zarar ommaviy tartibsizliklar tarkibi bilan qamrab olinadi. Shu sababli qilmishni kvalifikatsiya qilish butun normaning foydasiga amalga oshiriladi (JK 244-moddasi).

V.N. Kudryavsev fikricha, tarkibning ob'ektiv tomoni bo'yicha qismi va butun raqobati turlari quyidagilardan iborat:

bir normaning nazarda tutgan qilmish boshqa normadagi harakatlar tarkibining faqat qismi hisoblanadi;

jinoiy oqibatlar belgisi bo'yicha: bir normaning nazarda tutgan jinoyat oqibatlari boshqa normaning jinoyat oqibatlarining faqat qismi hisoblanadi;

Oqibatning kelib chiqishi yoki kelib chiqmasligi belgisi bo'yicha: bir norma qonunga xilof harakatlarni nazarda tutib, jinoiy oqibat kelib chiqmagan yoki kelib chiqish real xavfini yaratadi, boshqa norma esa amalga oshgan oqibatlarni ham qamrab oladi.[1]

Jinoyat qonunining qator normalarida jinoyat tarkibining zaruriy yoki fakultativ kvalifikatsiya qiluvchi belgisi sifatida jinoyatni sodir etish usuli sifatida "zo'rlik ishlatish yoxud shunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish", "hayot va sog'liq uchun xavfli bo'lmagan zo'rlik ishlatish yoxud shunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish" hamda "hayot va sog'liq uchun xavfli bo'lgan zo'rlik ishlatish yoxud shunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish" nazarda tutilgan.

zo'rlik ishlatish yoxud shunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish jinoyat kodeksining 20 ta moddasida nazarda tutilgan. jumladan: o'ldirish yoki zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish (112-modda), ayolni o'z homilasini sun'iy ravishda tushirishga majburlash (115-modda), insonni undan a'zolarini va (yoki) to'qimalarini transplantatsiya uchun olishga rozilik berishga majburlash (1151-modda), nomusga tegish (118-modda), jinsiy ehtiyojni zo'rlik ishlatib g'ayritabiiy usulda qondirish (119-modda), tilanchilik qilish (1271-modda 3-qismi "v" bandi), o'n olti yoshga to'lmagan shaxsga nisbatan uyatsiz-buzuq harakatlar qilish

(129-modda 3-qismi), odam savdosi (135-modda 3-qismi "a" bandi), ayolni erga tegishga majbur qilish yoki uning erga tegishiga to'sqinlik qilish (136-modda), zo'rlik ishlatib g'ayriqonuniy ravishda ozodlikdan mahrum qilish (138-modda), fuqarolarning teng huquqliligini buzish (141-modda 2-qismi), uy-joy daxlsizligini buzish (142-modda), vijdon erkinligini buzish (145-modda 3-qismi), saylov huquqining yoki ishonchli vakil vakolatlarining amalga oshirilishiga to'sqinlik qilish (147-modda), terrorizm (155-modda), milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovat qo'zg'atish (156-modda 3-qism "v" bandi), O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumiga tajovuz qilish (159-modda 2-qismi), bosqinchilik

(164-modda), tovlamachilik (165-modda), talonchilik (166-modda 2-qismi "a"bandi), xususiy mulk huquqini buzish (1921-modda), qiynoqqa solish va boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomala hamda jazo turlarini qo'llash (235-modda 2-qism "a" bandi), ommaviy tartibsizliklar

(244-modda 4-qismi), temir yo'lining harakatlanadigan tarkibini, havo, dengiz yoki daryo kemasini olib qochish yoki egallab olish (264-modda 2-qism "b" bandi), transport vositasini olib qochish (267-modda 2-qism "v"bandi), boshliqqa qarshilik ko'rsatish yoki uni xizmat vazifalarini buzishga majbur qilish (181-modda 1-qism), boshliqni qo'rqitish (282-modda 1-qism), bezorilik (277-modda 1-qism), bir-biriga tobe bo'lmagan harbiy xizmatchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga oid ustav qoidalarini buzish (285-modda 1-qism).

Umumiy qoidaga ko'ra, bunday zo'ravonlikka jismoniy erkinlikdan mahrum etish, bog'lab qo'yish, urish, engildan og'irgacha bo'lgan sog'liqqa zarar etkazish yoki bunday zo'ravonlikni qo'llash bilan qo'rqitish kiradi.

Ushbu tarkiblarda zo'ravonlikni tahlil qilish uning mazmuni turlicha ekanini ko'rsatadi. Ko'rsatib o'tilgan jinoyatlar orasidan zo'ravonlik mazmunini Jinoyat kodeksining 8 ta moddasidagi

jinoyat tarkiblari belgilari orqali aniqlash mumkin, ya'ni: o'ldirish yoki zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish (112-modda), nomusga tegish (118-modda), jinsiy ehtiyojni zo'rlik ishlatib g'ayritabiiy usulda qondirish (119-modda), bosqinchilik (164-modda), tovlamachilik (165-modda), boshliqqa qarshilik ko'rsatish yoki uni xizmat vazifalarini buzishga majbur qilish (181-modda 1-qism), boshliqni qo'rqitish (282-modda 1-qism) hamda bir-biriga tobe bo'lmagan harbiy xizmatchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga oid ustav qoidalarini buzish (285-modda 1-qism).

Xususan, nomusga tegish haqidagi normada 1, 2 va 3-qismlarda bayon etilgan jinoyat tarkiblarini qiyosiy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, Jinoyat kodeksining

118-moddasi 1-qismida nazarda tutilgan zo'ravonlik yoki uni qo'llash bilan qo'rqitish bog'lab qo'yishdan tortib jabrlanuvchiga engil yoki o'rtacha og'irlikdagi sog'liqqa zarar etkazishga qadar bo'lgan zo'ravonlikni yoxud shunday zarar etkazish bilan qo'rqitishni qamrab oladi. O'ldirish bilan qo'rqitish esa Jinoyat kodeksining 118-moddasi 2-qismi "g" bandi bilan qamrab olinadi.

"Zo'rlik ishlatish" tushunchasi bosqinchilik, talonchilik va harbiy jinoyatlar tarkiblarida ifodalangan.

Xususan, Jinoyat kodeksining 164-moddasi 1-qismida bosqinchilik sodir etishda zo'rlik ishlatish haqida so'z yuritilgan bo'lsa, shu moddaning 3-qismi "g" bandida jabrlanuvchining sog'lig'iga og'ir zarar etkazish bilan sodir etilgan bosqinchilik nazarda tutilgan. Ushbu oxirgi kvalifikatsiya qiluvchi belgining

164-modda 1-qismi dispozitsiyasiga qo'shimcha tarzda bayon etilishi shuni ko'rsatadiki, 164-modda 1-qismidagi "zo'rlik ishlatish" tushunchasi jabrlanuvchining sog'lig'iga og'ir zarar etkazishdan tashqari bo'lgan har qanday zo'rlikni qamrab oladi.

Asosiy qoida sifatida jinoyat tarkibi belgilarining mazmuni aynan shunday tarzda – aniq, modda dispozitsiyasining o'zida ochib berilishi lozim.

Amaliyotda esa aksincha holat kuzatiladi. "Zo'rlik ishlatish yoki uni qo'llash bilan qo'rqitish" belgisini o'z ichiga olgan 20 ta jinoyat tarkibidan aksariyatida zo'rlik ishlatish nima mazmunda ekanini modda dispozitsiyasi belgilarini tahlil qilish orqali aniqlab bo'lmaydi. Aslida, zo'rlik ishlatishning mazmuni faqatgina sanksiyani tahlil qilish orqali belgilanadi.

Agar sanksiyada 3 yildan oshmaydigan muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi nazarda tutilgan bo'lsa, norasmiy qoidaga ko'ra, mazkur jinoyat tarkibida zo'rlik deb o'rtacha og'irlikdagi sog'liqqa zarar etkazishgacha bo'lgan zo'rlik ishlatish tushuniladi.

Masalan, fuqarolarga nisbatan hayot va sog'liq uchun xavfli bo'lmagan zo'rlik ishlatib yoxud shunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitib sodir etilgan talonchilik (JK 166-modda 2-qism "a" bandi) 3 yildan 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi va shu tariqa 109, 105 va 110-moddalarda nazarda tutilgan qilmishlarni qamrab oladi (sanksiyalarni qiyosiy tahlil qilishdan kelib chiqadigan xulosa).

Agar sanksiyada 3 yildan oshmaydigan muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi belgilangan bo'lsa, zo'ravonlik mazmuniga engil va o'rtacha og'irlikdagi badanga shikast etkazishni o'z ichiga olgan, ammo og'ir sog'liqqa zarar etkazishni istisno etuvchi zo'rlik ishlatish kiradi, deb hisoblanadi.

Agar modda sanksiyasida 5 yildan ortiq muddatga ozodlikdan mahrum qilish nazarda tutilgan bo'lsa, zo'ravonlik tushunchasi badanga og'ir shikast etkazishni ham qamrab oladi (chunki qasddan badanga og'ir shikast etkazganlik uchun JK 104-modda 1-qismiga ko'ra ozodlikdan mahrum qilish jazosi 3 yildan 5 yilgacha etib belgilangan).[2]

Agar "zo'rlik ishlatish yoxud shunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish" moddaning faqat bitta qismida nazarda tutilgan bo'lsa, quyidagi ifodalardan foydalanish maqsadga muvofiq:

"badanga engil shikast etkazishni o'z ichiga olgan zo'rlik ishlatish yoki bunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish", agar zo'rlik ishlatish badanga shikast o'rtacha og'ir yoki og'ir shikast etkazishni qamrab olmasa;

"badanga og'ir shikast etkazishdan tashqari zo'rlik ishlatish yoki bunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish", agar zo'rlik ishlatish engil va o'rtacha og'irlikdagi shikast etkazishni qamrab olsa;

"badanga og'ir shikast etkazishni ham o'z ichiga olgan zo'rlik ishlatish yoki bunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish".

Keltirilgan 20 ta jinoyat tarkiblarida yo zoʻrluk ishlatish yoki bunday zoʻrluk ishlatish bilan qoʻrqitish haqida gap boradi, yoki moddaning bir qismida zoʻrluk ishlatish bilan qoʻrqitish, boshqa qismida esa zoʻrluk ishlatishning oʻzi nazarda tutiladi.

Jinoyat kodeksi 7 ta moddada qonun faqatgina “zoʻrluk ishlatish” atamasidan foydalanadi: zoʻrluk ishlatib gʻayriqonuniy ravishda ozodlikdan mahrum qilish (138-modda), fuqarolarning teng huquqliligini buzish (141-modda 2-qismi), uy-joy daxlsizligini buzish (142-modda), ommaviy tartibsizliklar (JKning 244-moddasi, 4-qismi), terrorizm (155-modda), milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovat qoʻzgʻatish (156-modda 3-qism “v” bandi), Oʻzbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumiga tajovuz qilish (159-modda 2-qismi).

“Zoʻrluk ishlatish” mazmuniga doir masalada olimlar fikri ikkiga boʻlingan. Ayrimlar ushbu holatlarda zoʻravonlik deganda ruhiy hamda jismoniy zoʻrlukning har qanday turi tushunilishi kerak, deb hisoblashsa, boshqa mualliflar esa zoʻravonlik faqat jabrlanuvchiga nisbatan jismoniy taʼsir koʻrsatish bilan cheklanadi, deb hisoblaydilar.[3]

Bizningcha, ushbu masalada birinchi nuqtai nazarni afzal, deb hisoblash maqsadga muvofiq. Normada zoʻravonlikning aniq turlari koʻrsatilmagan hollarda u ham ruhiy, ham jismoniy taʼsirni oʻz ichiga oladi.

Masalan, sanksiyalarni qiyosiy tahlil qilish shuni koʻrsatadiki, qiynash jinoyati uchun nazarda tutilgan jazo (JK 110-moddasi – 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish) oʻldirish yoki zoʻrluk ishlatish bilan qoʻrqitish uchun belgilangan jazoga (JK 112-moddasi – 3 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish) nisbatan ogʻirroqdir.

Shuning uchun ham bir-biriga tobe boʻlmagan harbiy xizmatchilar oʻrtasidagi oʻzaro munosabatlarga oid ustav qoidalarini buzish (285-modda 1-qismi) zoʻrluk ishlatish, faqat jabrlanuvchiga engil sogʻliqqa zarar etkazish, jismoniy ogʻriq etkazish, kaltaklash bilan cheklanmay, balki ruhiy zoʻrlukni ham oʻz ichiga oladi.

Hayot va sogʻliq uchun xavfli boʻlmagan zoʻrluk ishlatish erkinlikni cheklash yoki undan mahrum qilish, bogʻlab qoʻyish, kaltaklash, zarba berish koʻrinishida Jinoyat kodeksining 6 ta moddasida nazarda tutilgan. Bular quyidagi JK moddalari: talonchilik (166-modda 2-qism “a” bandi); oʻqotar qurolni, oʻq-dorilarni, oʻqotar qurolning asosiy qismlarini, portlovchi moddalarni, portlatish vositalarini yoki portlatish qurilmalarini qonunga xilof ravishda egallash (247-modda 2-qism “g” bandi); kuchli taʼsir qiluvchi yoki zaharli moddalarni qonunga xilof ravishda egallash (251-modda 2-qism “g” bandi); radioaktiv materiallarni qonunga xilof ravishda egallash (252-modda 1-qismi); transport vositasini olib qochish (267-modda 2-qism “g” bandi); giyovandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalarni qonunga xilof ravishda egallash (271-modda 2-qism “g” bandi).

Sud amaliyotiga koʻra, jabrlanuvchining hayoti yoki sogʻligʻi uchun xavfli boʻlmagan zoʻrluk ishlatish deganda, badanga engil shikast etkazish tushunilishi lozim. Bunday zoʻrluk jabrlanuvchiga jismoniy azob beruvchi yoki uning erkinligini cheklab qoʻyuvchi harakatlarda ifodalanishi mumkin.[4]

Hayot uchun xavfli boʻlgan zoʻrluk ishlatish deganda uning ishlatilishi jabrlanuvchining hayoti uchun aniq boʻlgan xavfni vujudga keltiruvchi holat (masalan, jabrlanuvchini boʻgʻish, boshini suv ostida ushlab turish va h.k.) tushuniladi.

Sogʻliq uchun xavfli boʻlgan zoʻrluk ishlatish deganda, jabrlanuvchiga sogʻligʻining buzilishiga sabab boʻlgan tan jarohati etkazish yoki shunday tan jarohatini etkazish xavfini tugʻdiruvchi harakatlar (chakkaga, quyosh oʻrilmasiga urish va h.k.) tushuniladi.[5]

Hayot yoki sogʻliq uchun xavfli boʻlgan zoʻrluk esa qasddan etkazilgan ogʻir, oʻrtacha ogʻir va engil sogʻliqqa shikast etkazishni oʻz ichiga oladi.

Hayot yoki sogʻliq uchun xavfli boʻlgan zoʻrluk jinoyat tarkibining belgisi sifatida Jinoyat kodeksining 8 ta moddasida nazarda tutilgan, jumladan: zoʻrluk ishlatib gʻayriqonuniy ravishda ozodlikdan mahrum qilish (138-modda 2-qismi “b” bandi); bosqinchilik (164-modda 1-qismi); qiynoqqa solish va boshqa shafqatsiz, gʻayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomala hamda jazo turlarini qoʻllash (235-modda 2-qism “a” bandi); oʻqotar qurolni, oʻq-dorilarni, oʻqotar qurolning asosiy qismlarini, portlovchi moddalarni, portlatish vositalarini yoki portlatish qurilmalarini qonunga xilof ravishda egallash (247-modda 3-qism “a” bandi); kuchli taʼsir qiluvchi

yoki zaharli moddalarni qonunga xilof ravishda egallash (251-modda 3-qism “a” bandi); radioaktiv materiallarni qonunga xilof ravishda egallash (252-modda 2-qism “g” bandi); transport vositasini olib qochish (267-modda 3-qism “v” bandi); giyovandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalarni qonunga xilof ravishda egallash (271-modda 3-qism “v” bandi).

Ushbu ro'yxatda hayot va sog'liq uchun xavfli zo'ravonlik qo'llash bilan bog'liq jinoyatlar uchun ozodlikdan mahrum qilish jazosining eng ko'p muddati

5 yildan (masalan, zo'rlik ishlatib g'ayriqonuniy ravishda ozodlikdan mahrum qilish JKning 138-modda 2-qismi “b” bandi) 20 yilgacha (bosqinchilik, giyovandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalarni qonunga xilof ravishda egallash va boshqa jinoyatlar) orasida o'zgarib turadi.

Jazo muddatlaridagi bunday farq nafaqat ushbu jinoyatlarning ijtimoiy xavflilik darajasi turlicha ekanini, balki tarkiblar bilan qamrab olinadigan zo'rlik hajmi ham bir xil emasligini ko'rsatadi.[6]

JKning Maxsus qsmi moddasi dispozitsiyasida zo'rlik ishlatish chegaralarining to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatilmagani uning mazmunini nazariyada ham, huquqni qo'llash amaliyotida ham turlicha talqin qilinishiga olib kelmoqda.

Zo'rlik ishlatish mazmunini belgilash masalasini hal etishda sanksiyalarga katta ahamiyat berilishi allaqachon ta'kidlangan edi: agar zo'ravonlik harakatini o'z ichiga olgan murakkab jinoyat uchun belgilangan sanksiya ushbu zo'ravonlik jinoyatining o'zi uchun nazarda tutilgan sanksiyadan yuqori bo'lsa, bu holat butun va qism sifatidagi raqobatlashuvchi jinoyat normalarining mavjudligini anglatadi.

A.V.Naumovning fikriga ko'ra, agar murakkab tarkibli jinoyat uchun javobgarlikni belgilaydigan jinoyat-huquqiy normalar sanksiyasi bilan uning tarkibiga «kiruvchi» jinoyat uchun nazarda tutilgan sanksiya chegaralari bir xil bo'lsa, normalar raqobati mavjud bo'lmaydi. Bunday holda, shuningdek, murakkab tarkibli jinoyat uchun belgilangan sanksiya uning tarkibiga «kiruvchi» jinoyat sanksiyasidan kam bo'lgan vaziyatlarda muallif jinoyatlar majmui bo'yicha kvalifikatsiya qilish zarurligini asoslab beradi.[7]

Y.A.Krasikov ham murakkab tarkibga kiruvchi jinoyat bilan murakkab tarkibli jinoyatni faqatgina alohida olingan jinoyat uchun belgilangan sanksiya murakkab tarkibli jinoyat sanksiyasiga teng bo'lgan yoki undan yuqori bo'lgan taqdirdagina jinoyatlar majmui bo'yicha kvalifikatsiya qilishni taklif etadi.[8]

hayot va sog'liq uchun xavfli bo'lgan zorlik ishlatish murakkab tarkibli jinoyatlarga oid keltirilgan 8 ta moddaning 7 tasida (JKning 164, 235, 247, 251, 252, 267, 271-moddalari) ozodlikdan mahrum qilish jazosi 5 yildan ortiq muddatga belgilangan. Bunday sanksiyalar ushbu jinoyatlarga oid normalar bilan shaxsga qasddan og'ir tan jarohati etkazish ham qamrab olinishini tan olishga imkon beradi (JK 104-moddasi 1-qismida ozodlikdan mahrum qilish 5 yilgacha belgilangan).

Ushbu xulosa 7 ta murakkab tarkibli jinoyat normalari bilan shaxsga qasddan og'ir tan jarohati etkazish normasining o'zaro nisbatini tahlil qilish natijasida, shuningdek, bosqinchilik to'g'risidagi normani tahlil qilish bilan ham tasdiqlanadi.

Hayot va sog'liq uchun xavfli bolgan zo'rlik ishlatishni o'z ichiga olgan bosqinchilikning asosiy tarkibi ozodlikdan mahrum qilish bilan 8 yilgacha jazolanadi (JK 164-moddasi 1-qismi).

Jabrlanuvchiga qasddan og'ir tan jarohati etkazish bosqinchilikning kvalifikatsiyalovchi belgisi sifatida JK 164-moddasi 3-qismi “g” bandida nazarda tutilgan bo'lib, 10 yildan 15 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Bosqinchilik haqidagi modda dispozitsiyalari va sanksiyalarining bunday mazmuni shuni ko'rsatadiki, yuqorida qayd etilgan 7 ta moddada hayot va sog'liq uchun xavfli, 5 yildan ortiq ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadigan zo'ravonlik shaxsga qasddan og'ir tan jarohati etkazishni ham o'z ichiga oladi. Aks holda, bunday og'irlikdagi zarar etkazish bosqinchilik to'g'risidagi moddadagi kabi alohida kvalifikatsiyalovchi belgi sifatida nazarda tutilgan bo'lar edi.

Hayot va sog'liq uchun xavfli bolgan zo'rlik ishlatish bilan bog'liq bo'lgan yana bitta jinoyat normasida (JK 138-moddasi) sanksiyalarining mazmuniga ko'ra, shaxsga qasddan og'ir tan jarohati etkazishni qamrab olmaydi.

Jinoyat huquqi nazariyasida qilmishlarni kvalifikatsiya qilish bo'yicha qarama-qarshi takliflar mavjud ekanini va ular huquqni qo'llash amaliyotida ham yaqqol namoyon bo'layotganini hisobga olgan holda, zo'rlik ishlatish tushunchasini modda dispozitsiyasida aniqlashtirish maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Qonunchilikka o'zgartish kiritilgunga qadar, Oliy Sud Plenumining rahbariy tushuntirishlarida jinoyat-huquqiy normalar to'qnashuvini qism va butun raqobati qoidalari asosida hal etish masalasini ko'rib chiqish mumkin. Bunda murakkab jinoyat uchun belgilangan sanksiya tarkibiga kiruvchi zo'rlik ishlatish bilan jinoyat sanksiyasidan yuqori bo'lgan hollarda, javobgarlik faqat murakkab jinoyat to'g'risidagi norma asosida kelib chiqishi lozimligi qayd etilishi kerak.

Shunday qilib, butun-norma va qism-norma raqobati faqat obyektiv tomon belgilari bo'yicha ham bo'lishi mumkin, biroq amaliyotda ko'proq ushbu raqobat turi jinoyat tarkibining obyekt va obyektiv tomoni belgilari bo'yicha bir vaqtning o'zida uchraydi.[9]

Uy-joyga kirib o'g'irlik, talonchilik va bosqinchilik qilish to'g'risidagi normalar (JK 169-modda 3-qismi "g" bandi, 166-modda 3-qismi "b" bandi, 164-moddasi 3-qismi "v" bandi) hamda uy-joy daxlsizligini buzish to'g'risidagi norma (JK 142-moddasi 1-qismi) jinoyat obyekt va uni sodir etish joyi belgilariga ko'ra butun va qism sifatida raqobatda bo'ladi.

Aybning ikki shakliga ega jinoyatning qonunchilik ta'rifidan kelib chiqib aytganda, bunday jinoyatlar ko'pincha murakkab tarkibli bo'lib, ikki yoki undan ortiq mustaqil harakatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu harakatlar o'rtasidagi muayyan nisbat mavjud bo'lgan taqdirda, javobgarlik Jinoyat kodeksining aniq bir moddasida nazarda tutilgan alohida murakkab jinoyat uchun kelib chiqadi.

Aybgga ehtiyotsizlik munosabati ifodalanadigan oqibatlar qatoriga qonun chiqaruvchi ko'pincha shaxs sog'lig'iga etkazilgan shikastni (JK 207-moddasi 2-qismi), jabrlanuvchining o'limi (JK 1221-moddasi 3-qismi "b" bandi), shuningdek, boshqa og'ir oqibatlarni (JK 114-moddasi 3-qismi "b" bandi, 118-modda 4-qismi "b" bandi) kiritadi.

Jinoyat tarkibi belgilari bo'yicha qism va butun raqobatining eng keng tarqalgan ko'rinishi bir vaqtning o'zida bir nechta belgilar bo'yicha namoyon bo'ladi, xususan: obyekt va obyektiv tomon, obyekt va subyektiv tomon, shuningdek, jinoyat tarkibining obyekt, obyektiv va subyektiv tomonlari bo'yicha.

Murakkab aybli jinoyatlarda aybning ikki shakli bo'lib, eng ko'p uchraydigan jinoiy oqibat jabrlanuvchining o'limi hisoblanadi va ayb shakli ehtiyotsizlik shaklida ifodalanadi.

Bunday o'lim hayot va sog'liq uchun xavfli zo'rlik qo'llangan harakatlar natijasida yuzaga kelishi mumkin. Masalan, oilaviy (maishiy) zo'ravonlik, odam savdosi, xavfsizlik talablariga javob bermaydigan tovarlarni o'tkazish maqsadini ko'zlab ishlab chiqarish, saqlash, tashish yoxud o'tkazish, ishlar bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish jinoyatlarini keltirib otish mumkin. (JK 1261-moddasi 8-qismi "g" bandi, 135-moddasi 3-qismi "d", 186-moddasi 3-qismi).

Keltirilgan jinoyatlar tarkiblarining dispozitsiyalari va sanksiyalarini tahlil qilish shu xulosaga olib keladiki, ulardagi zo'ravonlik tushunchasi Jinoyat kodeksining 104-moddasi 1-qismida nazarda tutilgan shaxs sog'lig'iga qasddan og'ir tan jarohati etkazishni ham qamrab oladi.

Ko'rsatilgan moddalarda, qasddan og'ir tan jarohati etkazish belgisini o'z ichiga olgan qismdan keyin, shaxs o'limiga ehtiyotsizlik orqali sabab bo'lishni nazarda tutuvchi kvalifikatsiyalovchi belgiga ega qism mavjud.[10]

Ehtiyotsizlik orqali o'limning yuzaga kelishi aybdorning ham ehtiyotsiz, ham qasddan bo'lgan xulq-atvori natijasi bo'lishi mumkin.

Shaxsning qasddan qilgan xulq-atvori hayot yoki sog'liq uchun xavfli zo'rlik ishlatish bilan, xususan, jabrlanuvchiga qasddan engil, o'rtacha og'irlikda yoki og'ir tan jarohati etkazish bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Biroq amaldagi Jinoyat kodeksimizda qasddan engil yoki o'rtacha og'irlikda tan jarohati etkazish oqibatida ehtiyotsizlik bilan o'lim kelib chiqqan holatlar uchun alohida mustaqil jinoiy javobgarlikni nazarda tutuvchi tarkiblar mavjud emas.

Jinoyat huquqi nazariyasida ham, sud amaliyotida ham ehtiyotsizlik orqali o'limga olib kelgan qilmish uchun javobgarlikni nazarda tutuvchi norma bunday hollarda qasddan sodir etilgan harakatlarni – zarbalar va kaltaklashlardan tortib, o'rtacha og'irlikdagi tan jarohati etkazishgacha bo'lgan qilmishlarni qamrab oladi.

Agar mazkur murakkab jinoyatlarni sodir etish usuli sifatida qasddan zarba berish, kaltaklash, o'rtacha og'irlikdagi tan jarohati etkazish kabi zo'ravonlik qo'llanilib, natijada ehtiyotsizlik orqali shaxsning o'limi yuzaga kelgan bo'lsa, sodir etilgan qilmish shaxsning ehtiyotsizlik orqali o'limiga sabab bo'lishni og'irlashtiruvchi belgi sifatida nazarda tutuvchi modda qismi bo'yicha kvalifikatsiya qilinishi lozim.

Agar ehtiyotsizlik orqali o'lim shaxs sog'lig'iga qasddan og'ir tan jarohati etkazish natijasida kelib chiqqan bo'lsa, aybdor shaxs qasddan og'ir tan jarohati etkazib, ehtiyotsizlik orqali o'limga sabab bo'lganlik uchun alohida mustaqil norma asosida jinoiy javobgarlikka tortiladi (JK 104-moddasi 3-qismi "d" bandi).

JKning 104-moddasi 3-qismi "d" bandida murakkab jinoyat tarkibi nazarda tutilgan bo'lib, undagi norma butun hisoblanadi, Ehtiyotsizlik orqasida odam o'ldirishga oid norma esa (JK 102-moddasi 1-qismi) uning qismi hisoblanadi.

Jinoyatni sodir etish usuli sifatida mulkni yo'q qilish yoki unga zarar etkazish bilan bog'liq hollarda ham obyekt va obyektiv tomon belgilari bo'yicha qism va butun raqobati keng tarqalgan.[11]

Bu holat Jinoyat kodeksida quyidagi moddalarda nazarda tutilgan, jumladan: moddiy madaniy meros ob'ektlarini nobud qilish, buzish yoki ularga shikast etkazish (JK 132-moddasi), mulkni qasddan nobud qilish yoki unga zarar etkazish (JK 173-moddasi), band solingan mulkni qonunga xilof ravishda tasarruf etish (JK 233-moddasi 1-qismi), harbiy mulkni nobud qilish yoki unga shikast etkazish (JK 296-moddasi 1-qismi), terrorizm (JK 155-moddasi 1-qismi), qo'poruvchilik (161-moddasi), ommaviy tartibsizliklar (JK 244-moddasi 4-qismi), bezorilik (JK 277-moddasi 1-qismi).

JK 173-moddasida o'zganing mulkini qasddan nobud qilish yoki unga zarar etkazish uchun jinoiy javobgarlik belgilangan. JK 132, 155, 161, 233, 277 va 296-moddasi 1-qismlarida mulkni yo'q qilish yoki shikastlash kvalifikatsiyalovchi belgi sifatida ko'rsatilgan. Demak, sanab o'tilgan jinoyatlar tarkibi normalariga qism sifatida mulkni qasddan yo'q qilish yoki unga zarar etkazishning asosiy tarkibi (JK 173-moddasi 1-qismi) kiradi.

Ommaviy tartibsizliklar (JK 244-moddasi 4-qismi) jinoyati tarkibida mulkni yo'q qilish (JK 173-moddasi 1-qismi) bilan bir qatorda qirg'in solish, o't qo'yish ham nazarda tutilgan. Agar, xususan, ommaviy tartibsizliklar paytida mulk o't qo'yish yo'li bilan yo'q qilingan bo'lsa, bu mulkni yo'q qilishning kvalifikatsiyalangan tarkibini (JK 173-moddasi 2-qismi) tashkil etsa-da, barcha sodir etilgan qilmishlar to'liq ravishda ommaviy tartibsizliklar to'g'risidagi norma bilan qamrab olinadi. Bu xulosa faqat sanksiyalarni tahlil qilishga emas, balki JK dispozitsiyalarini qiyosiy o'rganishga ham asoslanadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot jinoyat tarkibining obyektiv va subyektiv belgilari bo'yicha normalar raqobatining "qism va butun" turini har tomonlama ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil etishga bag'ishlangan bo'lib, bir qator muhim xulosalar chiqarishga imkon berdi.

Birinchidan, tadqiqot davomida aniqlandi: qism va butun o'rtasidagi raqobat jinoyat tarkibining barcha elementlari — obyekt, obyektiv tomon, subyektiv tomon va subyekt belgilari bo'yicha yuzaga kelishi mumkin. Amaliyotda esa bu raqobat turi ko'pincha bir vaqtning o'zida bir nechta belgilar, xususan obyekt va obyektiv tomon, obyekt va subyektiv tomon belgilari bo'yicha namoyon bo'ladi. Bezorilik, ommaviy tartibsizliklar, bosqinchilik, talonchilik va boshqa murakkab tarkibli jinoyatlar misolida bu holat aniq ko'rsatib berildi. Bunday holatlarda butun-norma o'z tarkibiga qism-normaning jinoyat belgilarini to'liq qamrab olganligi sababli, kvalifikatsiya faqat butun-norma asosida amalga oshirilishi lozim.

Ikkinchidan, "zo'rlik ishlatish" tushunchasining Jinoyat kodeksining 20 dan ortiq moddasida nazarda tutilganiga qaramay, uning mazmuni modda dispozitsiyalarida aniq belgilanmaganligi huquqni qo'llash amaliyotida jiddiy muammolarga sabab bo'lmoqda. Tadqiqotda isbotlandiki, zo'rlik ishlatishning mazmuni va hajmi ko'pincha faqat sanksiyalarni qiyosiy tahlil qilish asosida belgilanadi. Xususan, agar murakkab jinoyat uchun nazarda tutilgan ozodlikdan mahrum qilish jazosi 5 yildan ortiq bo'lsa, bunday jinoyat tarkibidagi zo'rlik ishlatish tushunchasi qasddan og'ir tan jarohati etkazishni ham qamrab olishi aniqlandi. Shu bilan birga, normada zo'ravonlikning aniq turlari ko'rsatilmagan hollarda u ham ruhiy, ham jismoniy ta'sirni o'z ichiga olishi lozimligi ilmiy

asoslab berildi. Mazkur muammoni bartaraf etish maqsadida JK Maxsus qismi moddalarining dispozitsiyalarida zo'rlik ishlatish chegaralarini to'g'ridan-to'g'ri belgilash tavsiya etiladi.

Uchinchidan, murakkab aybli jinoyatlarda, ya'ni aybning ikki shakliga ega jinoyatlarda qism va butun raqobatining o'ziga xos xususiyatlari ko'rsatib o'tildi. Ehtiyotsizlik orqali o'lim yuzaga kelishi bilan bog'liq murakkab jinoyatlar — oilaviy zo'ravonlik (JK 1261-modda), odam savdosi (JK 135-modda), xavfsizlik qoidalarini buzish (JK 186-modda), qasddan badanga og'ir shikast etkazib ehtiyotsizlik orqali o'limga sabab bo'lish (JK 104-modda 3-qismi "d" bandi) misolida aniqlandi: butun-norma sanksiyasi qism-norma sanksiyasidan yuqori bo'lgan hollarda qo'shimcha kvalifikatsiya talab etilmaydi va qilmish yagona jinoyat sifatida baholanishi lozim. Bu holat A.V.Naumov va Y.A.Krasikov kabi yirik jinoyat huquqi olimlarining ilmiy qarashlari bilan ham tasdiqlandi.

To'rtinchidan, yo'l harakati qoidalarini buzish natijasida ehtiyotsizlik orqali o'lim yoki og'ir tan jarohati yetkazilgan hollarda (JK 266-modda 2-qismi) transport xavfsizligiga oid norma butun-norma sifatida JK 111-modda va JK 102-modda normalarini to'liq qamrab olishi aniqlandi. Shu sababli bunday hollarda JK 111 va 102-moddalar bo'yicha qo'shimcha mustaqil kvalifikatsiya qilish jinoyatlar majmuini keltirib chiqarmaydi va bu qoidani qo'llash xato hisoblanadi.

Beshinchidan, jamoat xavfsizligiga qarshi jinoyatlar (JKning 248, 249, 250, 253, 255, 256, 257, 258, 259-moddalari) va transport xavfsizligiga qarshi jinoyatlarning aksariyatida qoidalarini buzish natijasida shaxs sog'lig'iga zarar etkazilishi yoki o'limiga sabab bo'lingan hollarda, bir vaqtning o'zida bir nechta jinoyat tarkiblari bilan qamrab olinsa-da, bunday qilmishlar yagona jinoyat sifatida kvalifikatsiya qilinishi lozimligi isbotlandi. Bu xulosa ushbu turdagi jinoyatlar uchun belgilangan sanksiyalarning qiyosiy tahlili bilan ham tasdiqlandi.

Oltinchidan va eng muhimi, amaldagi O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida qism va butun raqobatini tartibga soluvchi maxsus kollizion qoida, shuningdek "qism-norma" va "butun-norma" tushunchalari umuman mavjud emasligi aniqlandi. Bu holat huquqni qo'llash amaliyotida bir xil jinoyatlarning turlicha kvalifikatsiya qilinishiga, ya'ni huquqiy noaniqlikka zamin yaratmoqda. Mazkur qonunchilik bo'shlig'ini bartaraf etish maqsadida JKning 33-moddasini yangi to'rtinchi qism bilan to'ldirish taklif etiladi. Ushbu qismda qism va butun raqobati qoidasi quyidagicha ifodalanishi maqsadga muvofiq:

“Agar jinoyat butun-norma va qism-norma bilan nazarda tutilgan bo'lib, ulardan biri jinoyat belgilarini to'liq, ikkinchisi esa qisman qamrab olsa, jinoyatlar jamlanmasi mavjud bo'lmaydi va jinoiy javobgarlik butun-norma asosida kelib chiqadi.”

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификация преступлений. С. 228./ Kudryavtsev V.N. Jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishning umumiy nazariyasi. 228-bet./ Kudryavtsev V.N. General Theory of Qualification of Crimes. P. 228.
2. Rustambayev M.X. O'zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi. Tom 5. Maxsus qism. Darslik. 2-nashr, to'ldirilgan va qayta ishlangan. – T.: O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti, 2018. – 123 bet./ Rustambayev M.X. Course of Criminal Law of the Republic of Uzbekistan. Volume 5. Special Part. Textbook. 2nd edition, supplemented and revised. – T.: Military-Technical Institute of the National Guard of the Republic of Uzbekistan, 2018. – 123 p.
3. Уголовный кодекс Российской Федерации: Постатейный комментарий. С. 431; Комментарий к УК РФ /Под ред. В. И. Радченко. С. 368 и др./ Rossiya Federatsiyasi Jinoyat kodeksi: Moddama-modda sharh. 431-bet; RF JKga sharh / V.I. Radchenko tahriri ostida. 368-bet va boshqalar./ Criminal Code of the Russian Federation: Article-by-Article Commentary. P. 431; Commentary on the Criminal Code of the Russian Federation / Edited by V.I. Radchenko. P. 368.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 1999-yil 30-apreldagi 6-sonli “O'zgalar mulkini o'g'rilik, talonchilik va bosqinchilik bilan talon-toraj qilish jinoyat ishlari bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida”gi qarori./ Постановление Пленума Верховного суда Республики Узбекистан от 30 апреля 1999 года № 6 “О судебной практике по делам о хищении чужого

имущества путём кражи, грабежа и разбоя”./Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan No. 6 of April 30, 1999 “On Judicial Practice in Cases of Theft, Robbery and Banditry of Another Person's Property”.

5. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 1999-yil 30-apreldagi 6-sonli “O‘zgalar mulkini o‘g‘rilik, talonchilik va bosqinchilik bilan talon-toroj qilish jinoyat ishlari bo‘yicha sud amaliyoti to‘g‘risida”gi qarori./ Постановление Пленума Верховного суда Республики Узбекистан от 30 апреля 1999 года № 6 “О судебной практике по уголовным делам о хищении чужого имущества путём кражи, грабежа и разбоя”/ Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan No. 6 of April 30, 1999 “On Judicial Practice in Criminal Cases Concerning the Theft of Another Person's Property by Means of Larceny, Robbery and Armed Robbery”.

6. Jinoyat huquqi. Darslik. Usmonaliyev M., Bakunov P. 2010. 64-bet./ Уголовное право. Учебник. Усмоналиев М., Бакунов П. 2010. С. 64./ Criminal Law. Textbook. Usmonaliyev M., Bakunov P. 2010. P. 64.

7. Насилственная преступность /Под ред. В. Н. Кудрявцева и А.В.Наумова. С. 62-63;/ Zo‘ravonlik jinoyati / V.N. Kudryavtsev va A.V. Naumov tahriri ostida. 62-63-betlar./ Violent Crime / Edited by V.N. Kudryavtsev and A.V. Naumov. Pp. 62-63.

8. Красиков Ю. А. Множественность преступлений. С. 15./ Krasikov Yu.A.Bir necha jinoyat sodir etish. 15-bet./ Krasikov Yu.A. Multiplicity of Crimes. P. 15.

9. Рустамбаев М.Х. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Узбекистан. Особенная часть / [Под общей ред. А.А. Палван-Заде] – Т.: ИПТД “Адолат”, 2016./ Rustambayev M.X. Commentary on the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan. Special Part / [Under the general editorship of A.A. Palvan-Zade] – Т.: “Adolat” Publishing House, 2016.

10. Ochilov X.R., Xaydarov Sh.D., Shamsidiov Z.Z. “Jinoyat huquqi” (Umumiy qism). O‘quv qo‘llanma – Т.: TDYUU nashriyoti, 2021./ Ochilov X.R., Xaydarov Sh.D., Shamsidiov Z.Z. “Jinoyat huquqi” (Umumiy qism). O‘quv qo‘llanma – Т.: TDYUU nashriyoti, 2021./ Ochilov X.R., Xaydarov Sh.D., Shamsidiov Z.Z. "Criminal Law" (General Part). Study Guide – Т.: TSUL Publishing House, 2021.

11. Jinoyat huquqi (umumiy qism). Yuridik texnikum o‘quvchilari uchun darslik. – Т.: TDYU nashriyoti, 2021. – 89 b./ Уголовное право (Общая часть). Учебник для учащихся юридического техникума. – Т.: Издательство ТГЮУ, 2021. – 89 с./ Criminal Law (General Part). Textbook for students of law technical college. – Т.: TSLU Publishing House, 2021. – 89 p.

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF LAW RESEARCH

Taqdim etilayotgan maqolalarga qo'yilgan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida qabul qilinadi va Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan bo'lishi shart. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
2. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni va e-mail, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
3. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida kamida 60 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
4. Keyingi qatordan 6-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
5. Keyingi qatordan asosiy matn umimiy so'zi minimal 2000 ta bo'ladi.
6. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim va havolalar asosiy matnda bo'lishi kerak [1, B.25].
7. Maqolada keltirilgan dalillarning to'g'riligi uchun muallif mas'ul, plagiat holati taqiqlanadi.
8. Web of science, Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статья принимается на узбекском, английском и русском языках и должна быть оформлена в Microsoft Word шрифтом Times New Roman, размер 12, межстрочный интервал — 1, поля со всех сторон — 2 см. Абзацный отступ — 1,25 см; выравнивание по ширине и переносы слов должны быть включены автоматически.
2. В первой строке справа указываются фамилия, имя и отчество автора; во второй строке — место работы автора, должность, ученая степень и звание, а также e-mail; в третьей строке по центру страницы крупным и жирным шрифтом — название статьи. Эти сведения должны быть приведены на узбекском, английском и русском языках.
3. Ниже дается аннотация на узбекском, английском и русском языках, содержащая не менее 60 слов на каждом языке.
4. Далее приводятся 6–10 ключевых слов на узбекском, английском и русском языках.
5. Далее основной текст: общий объем текста должен быть не менее 2000 слов.
6. Полный список литературы должен быть приведен после основного текста в алфавитном порядке; ссылки должны присутствовать в основном тексте в формате [1, C.25].
7. Автор несет ответственность за достоверность приведенных в статье доказательств; плагиат запрещен.
8. Рекомендуется цитирование журналов из база данных Web of Science и Scopus.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles are accepted in Uzbek, English and Russian and must be prepared in Microsoft Word using Times New Roman font, size 12, single line spacing, with 2 cm margins on all sides. First-line indent is 1.25 cm; text should be justified and word hyphenation/line breaks set to automatic.
2. In the first line on the right: the author's surname, given name and patronymic; in the second line: the author's affiliation, position, academic degree and title, and e-mail; in the third line centered on the page: the article title in bold and uppercase (or bold). These details must be provided in Uzbek, English and Russian.
3. Next, provide an abstract in Uzbek, English and Russian of at least 60 words in each language.
4. Next, provide 6–10 keywords in Uzbek, English and Russian.
5. Next, the main text: total word count must be at least 2000 words.
6. The full list of references must appear after the main text in alphabetical order, and citations should appear in the main text in the format [1, P.25].
7. The author is responsible for the accuracy of the evidence presented in the article; plagiarism is prohibited.
8. It is advisable to include citations from journals indexed in Web of Science and Scopus.